

La conservació de les llavors tradicionals com a punta de llança de la sobirania alimentària

De les teories de Vandana Shiva als casos pràctics del Banc de Llavors del Vallès
Oriental i l'hort-museu de la Magrana Vallesana

Autor: Quim Ginestet Maynou

Treball Final d'Estudis

Curs 2024-2025

Democratització territorial:

Transformació Urbana,
Economia Social i Solidària
i Ecofeminisme

Índex

1. Introducció	3
2. Metodologia	4
3. Marc teòric	5
a) Les llavors segons Vandana Shiva	5
i. Biografia	5
ii. El(s) valor(s) de les llavors i el seu vincle amb les sobirania	6
iii. El moviment Navdanya	8
b) Estat de la qüestió al context local: Granollers i el Vallès Oriental	10
i. Context comarcal: breu evolució de la biodiversitat i de la pagesia	10
ii. Projectes sobre conservacions de llavors: del nivell català i estatal	11
c) Altres aportacions teòriques	12
4. Conservació de llavors en el context local: el Banc de Llavors del Vallès Oriental i l'hort-museu de la Magrana Vallesana (Granollers)	13
a) El Banc de Llavors del Vallès Oriental	13
b) Hort-Museu de la Magrana Vallesana	14
5. Anàlisi de les experiències radiografiades	17
6. Reflexions i propostes	20
7. Bibliografia	22

1. Introducció

El present treball busca fer una vinculació i establir paral·lelismes entre les tesis i pensaments de la física i activista índia Vandana Shiva, principalment del seu llibre *Biopiracy*, i dos casos pràctics de conservació de llavors del context del Vallès Oriental: el Banc de Llavors comarcal i l'hort-museu de la Magrana Vallesana, de Granollers.

Shiva, en l'obra esmentada, denunciava principalment l'apropiació de la sobirania material i intel·lectual que suposava l'aplicació dels drets de propietat intel·lectual sobre les llavors, un procés que ella titllava de biopirateria. Segons l'autora, "la llavor biotecnològica a la qual es tracta com una creació per a protegir la seva propietat mitjançant una patent, no podria existir sense les llavors dels camperols i camperols. La presumpció que només la producció industrial és veritablement creativa, perquè produeix del no-res, amaga la destrucció ecològica que acompanya aquest tipus de producció" (1997: 87)

La mateixa Shiva ja reconeixia, en el seu llibre, l'existència de múltiples pràctiques arreu del món vinculades a la conservació de llavors tradicionals i a la preservació de la biodiversitat. El present treball també busca mostrar quin és el funcionament i la realitat de dues pràctiques que comparteixen aquesta voluntat, però també tenen característiques pròpies: el Banc de Llavors del Vallès Oriental i l'hort-museu de la Magrana Vallesana, a Granollers.

L'interès pel coneixement de pràctiques com aquestes considero que és alt, ja que ens trobem en un context, geogràfic i sistemàtic, molt marcat per una urbanització i terciarització creixent, però també amb una aposta en auge per la sobirania alimentària. Aquest concepte fa referència al dret de la ciutadania a tenir una alimentació saludable, produïda mitjançant mètodes ecològicament respectuosos i sostenibles, i que té un impacte social i cultural positiu per les comunitats, les quals han de tenir el control decisor dels seus sistemes agrícoles.

Així doncs, la voluntat de dur a terme aquest treball neix principalment de la curiositat personal per conèixer pràctiques del meu entorn que es dediquen a mantenir llavors tradicionals del territori. Una altra de les finalitats és poder aplicar algun dels conceptes i teories adquirits durant la realització del curs d'especialització de Democratització Territorial: Transformació urbana, Economia Social i Solidària i Ecofeminisme.

Per a la realització d'aquest treball, ha estat essencial la col·laboració desinteressada de diverses persones vinculades a la Magrana Vallesana, especialment les voluntàries de l'hort-museu, i del Banc de Llavors del Vallès Oriental. A totes elles: Rosa, Mireia, Jonatan, Marc, Laia, Elisenda, Hilari, Oriol... ; gràcies per l'ajut i la feina que realitzeu!

2. Metodologia

La metodologia utilitzada per a l'obtenció de dades i informació ha estat de caràcter qualitatiu: preferentment, s'han realitzat entrevistes i s'ha fet recerca bibliogràfica a diferents fonts d'interès. El llibre de referència, el qual ha centrat el qual ha centrat l'anàlisi de diferents temes del treball, ha estat l'obra *Biopiratería. El saqueo de la naturaleza y del conocimiento* de Vandana Shiva, publicat originalment l'any 1997 sota el títol de *Biopiracy: The Plunder of Nature and Knowledge*.

La primera entrevista es va realitzar a cinc voluntàries de l'hort-museu de la Magrana Vallesana, a l'emplaçament mateix on es troba aquest, durant una jornada de treball hortolà realitzada el matí del dissabte 29 de març de 2025. Les cinc persones que van participar en l'entrevista grupal tenen un vincle estret amb l'hort-museu: dues formen part del nucli, hi assisteixen un cop a la setmana (com a mínim), i les altres tres hi participen regularment, sobretot en jornades de més feina. La segona entrevista va ser realitzada al coordinador del Banc de Llavors del Vallès Oriental, el dia 12 de maig de forma virtual.

Per la transcripció de les entrevistes, s'ha apostat per una transcripció natural, no literal, per a poder analitzar la informació obtinguda amb nitidesa, sempre respectant al màxim el que volien dir les persones entrevistades. Les transcripcions són afegides al final, com a annex del treball.

3. Marc teòric

a) Les llavors segons Vandana Shiva

i. Biografia

Vandana Shiva¹ va néixer el 5 de novembre de 1952, a l'estat indi d'Uttarakhand (originalment, उत्तराखंड), i es va criar en el si d'una família vinculada al món agrari, ja que el seu pare era conservador de boscos i la seva mare, grangera. Durant la seva vida ha combinat una important carrera acadèmica i intel·lectual amb la militància en l'activisme rural, esdevenint un referent en ambdós àmbits: graduada en Física per la Universitat del Panjab, al seu país, posteriorment va prosseguir amb els seus estudis al Canadà, arribant a assolir el títol de doctora en física quàntica a la Universitat de Western Ontario. Abans de marxar a la universitat nord-americana, Shiva ja s'havia implicat en el moviment Chipko, format principalment per dones índies i nepaleses que lluitaven contra la tala massiva de boscos a partir d'abraçar-se als arbres per impedir la seva desforestació.

Tornada al seu país als inicis de la dècada de 1980, Fernández Hermana (2007: 22) apuntava que “les dones, les llavors i l'aigua van trucar a la seva porta”, quan el govern indi li va demanar si podia participar en una investigació sobre la manca d'aigua en zones on anteriorment n'hi havia hagut en abundància. Posteriorment, Shiva va participar en una recerca sobre la vinculació entre polítiques ambientals, científiques i tecnològiques a l'Institut Indi de Ciència i l'Institut Indi de Gestió de Bangalore, i l'any 1982 va obrir la Fundació per a la Recerca en Ciència, Tecnologia i Ecologia (RFSTE), un centre destinat a afrontar els reptes socials i ecològics del moment, a partir de la recerca d'alta qualitat i independent, i en col·laboració amb les comunitats locals i els moviments socials.

L'any 1991 Shiva va fundar Navdanya, un projecte nacional que vetllava per la protecció de les llavors autòctones del seu territori, per tal d'assegurar la biodiversitat i la integritat d'aquests recursos i promoure l'agricultura ecològica i el comerç just. El seu impacte ha sobrepassat les fronteres del seu estat, on ha col·laborat amb diferents projectes i estudis, i ha estat reconeguda amb diferents honors, com el premi Right Livelihood l'any 1993, considerat com el premi Nobel alternatiu; la qualificació d'“heroïna” ambiental per la revista Time (2003) o la consideració com

¹ Per a la biografia, s'ha usat principalment un article de la Universitat de Portsmouth (2018), degudament referenciat a la bibliografia.

una de les cinc comunicadores més potents d'Àsia, segons Asia Week. A escala internacional, entre d'altres, també va impulsar el grup de Dones Diverses per la Diversitat, ha format part de la Comissió Sobre el Futur dels Aliments (impulsada per la Toscana) i ha estat membre de la Junta del Fòrum Internacional sobre la Globalització.

Les contribucions de Vandana Shiva han estat generalment centrades en la preservació de la biodiversitat, la denúncia contra la biopirateria i la promoció de l'ecofeminisme. Entre les seves obres publicades, destaquen les següents:

- *Staying Alive: Women, Ecology and Survival in India* (1988)
- *The Violence of the Green Revolution: Ecological degradation and political conflict in Punjab* (1989)
- *Biodiversity: Social and Ecological Perspectives* (1992)
- *Ecofeminism* (1993), conjuntament amb Maria Mies
- *Biopiracy: the Plunder of Nature and Knowledge* (1997)
- *Stolen Harvest: The Hijacking of the Global Food Supply* (2000)
- *Water Wars; Privatization, Pollution, and Profit* (2002)
- *Democratizing Biology: Reinventing Biology from a Feminist, Ecological and Third World Perspective* (2007)

ii. El(s) valor(s) de les llavors i el seu vincle amb les sobirania

En la seva obra *Biopiracy: the Plunder of Nature and Knowledge*², publicada l'any 1997, denunciava l'espoli dels recursos i el coneixement que practicaven els països occidentals respecte als estats del sud global, mitjançant l'acció coordinada de governs polítics i empreses capitalistes. La física i activista índia denunciava que aquesta apropiació indeguda tenia un primer precedent llunyà: situava (pg. 19 – 20) la partida d'aquestes pràctiques en els privilegis que els Reis Catòlics, l'any 1492, i la Bula Papal d'Alexandre VI, el 1493, van atorgar als colonitzadors del continent americà i que els permetrien quedar-se els béns que pertanyien a les comunitats indígenes.

En l'esmentat llibre, Shiva feia reflexions crítiques al respecte sobre com els drets de propietat intel·lectual, impulsats durant el tractat GATT (signat l'any 1948 i actualitzat el 1994), només reconeixen la innovació quan aquesta generava beneficis econòmics i permetia l'acumulació de

² Les cites d'aquest apartat són de l'edició del llibre citada a la bibliografia.

capital, anul·lant l'aportació de nou coneixement a qui no pertanyia a esferes productives. Aquestes regulacions internacionals tampoc es negociaven en termes altament democràtics, puix eren tancats en convencions de governs (on les dinàmiques Nord-Sud global ja eren evidents) i sota la influència de les grans corporacions capitalistes.

Pel que fa a les llavors, Shiva les considera com una peça essencial a preservar, considerant-les com "la font de la vida" (pg.70), la base dels cultius que permeten l'alimentació de les societats. El seu valor va més enllà d'aquesta important característica, ja que la seva essència regenerativa permet la circularitat de l'espècie, garantint la futura pervivència i la sostenibilitat. Segons la física índia, la capacitat de regeneració de les llavors, posada en perill per la pretensió mercantilista de sotmetre-la mitjançant el control via patents i drets de propietat intel·lectual, "ha estat el principi rector que servia de guia a les societats sostenibles" (pg.65) i la seva usurpació implicava un contrasentit perillós en un món que començava a notar els impactes de l'antropocè.

A partir de l'experiència que havia vist als camps del seu país, Shiva reflexionava sobre quin era el futur (poc esperançador, segons ella) que esperava als agricultors locals si la legislació es modificava en pro del que s'estava negociant durant la implementació del GATT: "Atès al fet que la llavor es fa a si mateixa, una patent d'ús molt estricta suposava que l'agricultura i l'agricultora hagin de comprar llavors patentades per tenir-ne llicència d'ús (pel cultiu), però no podrien fabricar-la (guardar-la i tornar-la a sembrar). D'aplicar-se l'esborrany de Dunkel³, l'agricultor/a que guardi i torni a sembrar la llavor d'una varietat vegetal protegida o patentada estaria violant la llei" (pg. 80) L'aplicació de les mesures que s'estaven promovent, de forma totalment imposada per governs i empreses capitalistes multinacionals, eren totalment contràries a les lleis de la natura i a una forma de fer, arrelada i sostenible, en molts indrets del globus terraquí.

Un dels fets històrics que havia generat un mal precedent al respecte havia estat la Revolució Verda, un programa de millora de les varietats de cereals destinat a augmentar la producció d'aliments bàsics en la dieta de moltes societats i poder alimentar a un major nombre de persones. Si bé és cert que la producció de cereals es va multiplicar en dues dècades, la fam al món no s'ha acabat pas i les tendències socioeconòmiques indiquen que cada cop hi ha més diferències entre els quartils més rics i els més pobres; Shiva denunciava que amb la Revolució Verda "les varietats miraculoses van desplaçar la diversitat existent als cultius tradicionals, i les noves llavors, en erosionar-se la diversitat, es van convertir en un mecanisme per la introducció

³ Arthur Dunkel, director general del GATT entre 1980 i 1993, va escriure una proposta d'acord per impulsar les negociacions iniciades durant la Ronda d'Uruguai (1986).

i la propagació de plagues” (127). L’activista criticava el fet que s’havia obviat algunes externalitats perjudicials pels territoris, com aquesta aposta per la recerca de varietats més productives, ja que havia comportat l’oblit de varietats tradicionals que eren més resistents al clima, i també s’apostava per la diversificació en lloc del monocultiu, fet que limitava les pèrdues de collita en cas de malalties i plagues.

Així doncs, Shiva criticava que l’afectació de l’espoli promogut per la indústria alimentària capitalista feia dels recursos bàsics de les comunitats camperoles indignes era polièdrica: no només afectava les rendes econòmiques i materials, sinó que també limitava la sobirania en altres aspectes claus. Un dels que centraven la seva preocupació era la desvalorització del saber i coneixements locals del seu territori (pg.96): “l’aplicació del saber indígena ha construït economies descentralitzades i sistemes de producció que utilitzen i regeneren la biodiversitat. Les cultures uniformes, al contrari, que es produeixen i reproduïxen amb un control centralitzat, consumeixen biodiversitat”. L’apropiació també havia assolit nivells intel·lectuals, en dificultar la transmissió de coneixements entre agricultores que “perdien la capacitat d’accedir a sabers i recursos vitals per la seva supervivència i per la conservació de la diversitat cultural i biològica” (pg.92-93).

Tots els vessants aquí desenvolupats acaben sent arestes de la sobirania alimentària, un concepte que just començava a expandir-se en el moment de la publicació de *Biopiracy* l’any 1997 i que va ser tractada per Vandana Shiva en posteriors publicacions com *Who Really Feeds the World?* (2016), traduïda al català com *Qui alimenta realment al món?*.

iii. El moviment Navdanya

Navdanya és un moviment ecofeminista nascut l’any 1984, com un programa de la Fundació RFSTE que havia impulsat Vandana Shiva, i pretenia ser un espai de recerca participativa que promogués un canvi de paradigma en la pràctica de l’agricultura: aquell mateix any, es varen viure greus episodis de violència al Panjab i la tragèdia Bhopal, un accident produït per la fuga de 42 tones d’un agent tòxic provinent d’una fàbrica de pesticides. Aleshores, es va voler potenciar una nova visió, que protegís la biodiversitat, la salut mediambiental del planeta Terra i els petits productors.

El nom de l’organització significa alhora nou (número) llavors i nou (novetat) regal per simbolitzar, respectivament, la protecció de la diversitat biològica i cultural, així com vincular la llavor amb el procomú, amb el dret a estalviar i compartir llavors.

El 1991 es va formalitzar com una organització independent de la RFSTE, i des d'aleshores s'ha treballat per la preservació de l'herència de llavors nutritives i vinculades al territori: es xifra que s'han generat més de 150 bancs de llavors comunitaris a 22 estats de l'Índia, s'ha format a més de 750.000 persones en tècniques agroecològiques, s'ha cultivat i protegit més de 4000 variants d'arròs, i s'ha establert dos centres de conservació i formació. Més enllà de l'impacte quantitatiu, també es molt destacable la vessant cultural que ha treballat a difondre: als bancs de llavors es comparteix i s'intercanvien les varietats autòctones, es defensa l'agricultura sostenible i la sobirania alimentària, es recuperen varietats que pel mercat no són prou rendibles i es treballa de forma cooperativa.

Navdanya, com altres moviments afins, denuncien la perversió dels qui tracten i veuen l'alimentació com una mercaderia sense tenir en compte els potencials impactes nocius que això pugui suposar per la societat i en la salut dels individus i del territori. Aposten pel manteniment d'un llegat ric de llavors nutritives, resistents al clima i vinculades al saber indígena; tot això, entrelligat amb l'aposta per la producció agroecològica i la sobirania alimentària de les comunitats.

L'any 2011 es va fundar a Itàlia la branca internacional de Navdanya, per ampliar la difusió de les tasques dutes a terme al territori indi; al 2012 van impulsar una campanya global anomenada Seed Freedom Campaign. Amb aquesta acció es volia posar sobre la taula la rellevància del control de les llavors per garantir la sobirania alimentària, apostant per un sistema de distribució d'aquestes que fos cooperatiu en lloc d'esdevenir una mercaderia: en aquesta línia, es va determinar un moviment, el Global Movement for Seed Freedom, que pretenia unir i inspirar bancs de llavors comunitaris i fomentar l'aposta per l'agricultura ecològica.

- b) Estat de la qüestió al context local: Granollers i el Vallès Oriental
- i. Context comarcal: breu evolució de la biodiversitat i de la pagesia

En l'àmbit europeu des de finals de la Segona Guerra Mundial (1945) es va donar un canvi en el model de consum i producció agroindustrial, per tal d'augmentar la quantitat d'aliment que es generava i poder assegurar uns nivells de nutrició suficients per a una població que havia patit unes dècades molt dures i que esdevenia una peça imprescindible per l'impuls socioeconòmic del continent. El volum de producció que requeria el nou model va fer que s'apostés per un sistema orientat a proveir al mercat preferentment, fet que va derivar en un sistema "poc solidari amb les persones i amb el seu entorn" (Duch i Medina, 2010, dins Monllor, 2016: 150).

La doctora en geografia i medi ambient Neus Monllor ha fet diferents treballs sobre la vinculació entre la ciutat de Granollers i el seu entorn agrari i considerava que el Vallès Oriental, com altres parts del territori català, no va ser una excepció d'aquesta evolució: segons l'autora (2016: 152)

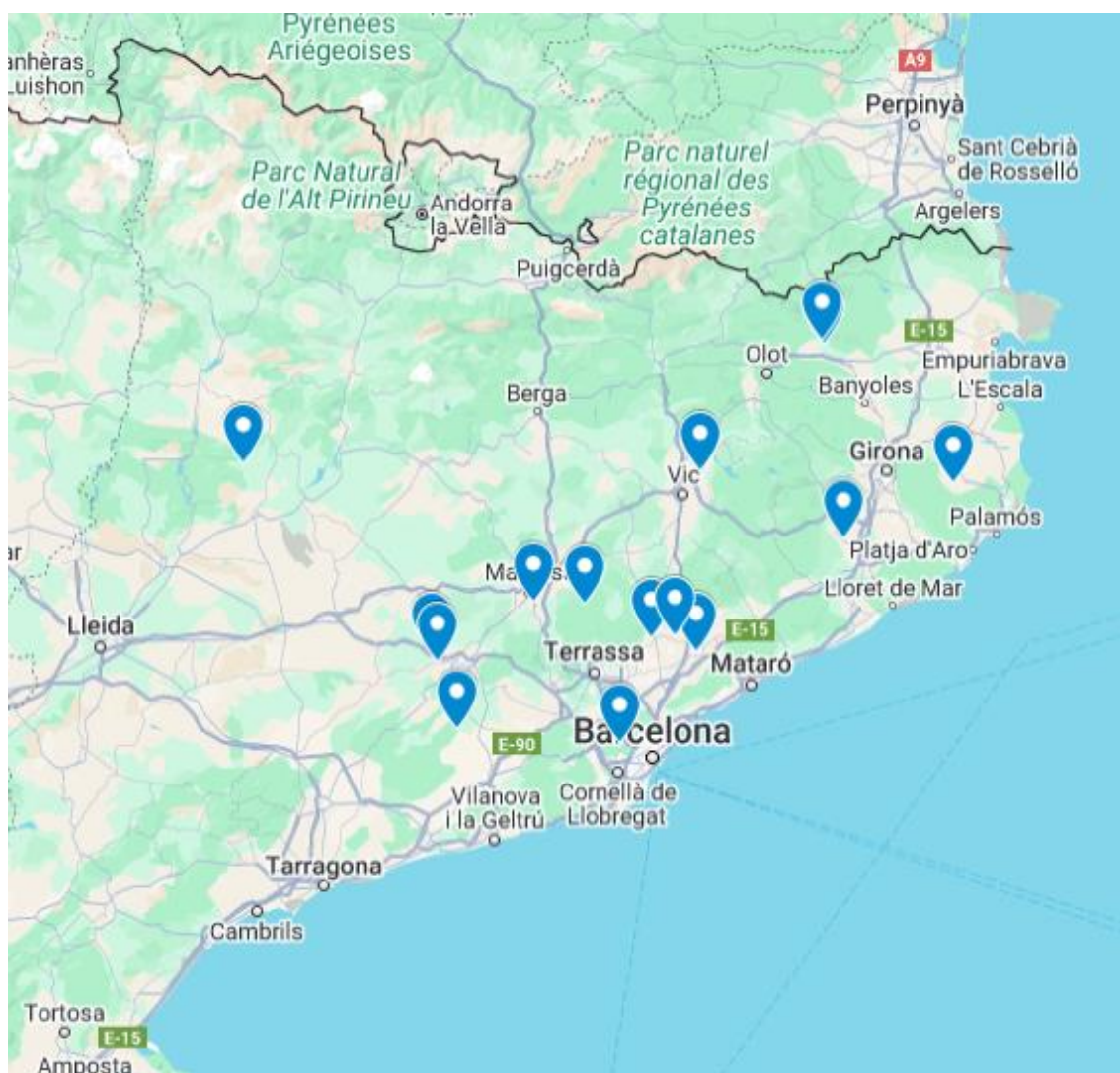
"l'extraordinari dinamisme industrial de Granollers i la seva àrea d'influència són, en part, responsables de la mutació estructural d'un territori de llarga tradició agrària, ramadera i forestal. Durant la segona meitat del segle XX les dinàmiques més urbanes van portar a l'oblit de bona part del passat agrari i de les seves formes de vida tradicionals"

A nivell del conjunt del Vallès Oriental, la tendència ha estat semblant: el creixement de les zones residencials i industrial van transformar d'una manera substancial una comarca tradicionalment agrària (Monllor, 2017: 93). La crisi de la fil·loxera del segle XIX va impactar fortament una comarca amb un gran vincle amb el conreu vinyer i les transformacions de finals del segle següent van acabar de certificar l'evolució de la imatge de la comarca.

Segons recollia Monllor l'any 2017, el Vallès Oriental tenia certs trets característics compartits amb altres territoris: entre els anys 1989 i 2009 es va viure una reducció del nombre d'explotacions agràries, així com un manteniment de la superfície agrària útil concentrada en menys persones que anteriorment. Altres tendències que s'observaven era una concentració de la producció cap al cereal, reduint el pes d'altres cereals que anteriorment estaven molt arrelats, i un envelliment progressiu de la seva pagesia.

ii. Projectes sobre conservacions de llavors: del nivell català i estatal

A Catalunya hi ha una dotzena de bancs de llavors locals, repartits al llarg del territori i que s'organitzen a partir de la Xarxa Catalana de Graners (XCG), una organització autogestionada que fomenta l'intercanvi de llavors i d'informació. Les entitats que en formen part són diverses, però comparteixen entre si el fet de tenir un graner propi, una base de dades comuna, la participació en assemblees de l'entitat, l'aposta pel cultiu ecològic i el compromís amb la prospecció dels seus territoris. La XCG també forma part de la Red de Semillas estatal, que fa la funció d'entitat coordinadora dels diferents moviments territorials de l'Estat Espanyol vinculats amb la preservació i difusió de varietats tradicionals.

Mapa de les diferents entitats que formen part de la Xarxa Catalana de Graners, realitzada amb l'aplicació MyMaps. Es pot consultar [aquí](#)

La Xarxa Catalana de Graners col·labora amb el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació amb diferents projectes: d'una banda, a Lleida es troba un banc de llavors nacional

des de l'any 2015, en el qual les diferents entitats del territori poden fer-hi arribar varietats per a ser conservades. Actualment, també es treballa en un projecte d'elaborar un catàleg per potenciar les varietats locals i protegir-les de possibles apropiacions per part d'empreses de la indústria agroalimentària i el seu control via patents.

c) Altres aportacions teòriques

El doctor en Ciències Ambientals Jordi Puig, membre també de l'associació Llavors Orientals, va dur a terme una important anàlisi de la situació socioambiental de les varietats hortícoles locals; en aquest, entre altres temes, diferenciava dos nivells de xarxes d'intercanvi de llavors i del coneixement associat al conreu d'aquestes. Concretament, distingia per un costat, una xarxa primària de pagesos d'edat avançada, que conservaven varietats antigues transmeses principalment per parentiu i compartides amb el seu entorn principal; per altre, una secundària on es troben individus amb diferents motivacions (neorurals, joves pagesos o entitats conservacionistes) que no compten amb transmissió via família però sí amb una potent xarxa entre ells o amb vincles amb la primària. (Puig, 2013: 12)

Una de les conclusions principals del treball del científic i pagès vallesà va ser la constatació que la major part de varietats locals estudiades havien arribat al territori a partir d'inicis del segle XIX, i sobretot durant el final del mateix i els principis del XX. Això trencava amb "la idealització i l'immobilisme temporal que molts han atorgat a les llavors locals" (Puig, 2013: 145), i mostrava un dinamisme i una adaptació al territori que són elements interessants de tenir en el context d'estudi i per entendre per què es parla de varietats tradicionals o locals en lloc d'autòctones.

4. Conservació de llavors en el context local: el Banc de Llavors del Vallès Oriental i l'hort-museu de la Magrana Vallesana (Granollers)

a) El Banc de Llavors del Vallès Oriental

Situat al Museu de Ciències Naturals de Granollers (MCNG) des del novembre de 2014, el Banc de Llavors del Vallès Oriental és un espai físic que treballa per la conservació de llavors a curt, mitjà i llarg termini. Se centra en el manteniment i difusió de varietats diverses que s'han anat cultivant a la comarca en diferents generacions, algunes de les quals estan en risc de desaparèixer per culpa de la pèrdua de biodiversitat provocada per la intensificació i mercantilització de l'agricultura viscuda durant les darreres dècades del segle XX.

La pràctica de conservar i compartir llavor és una tradició que antigament estava arrelada en la quotidianitat dels pagesos i hortolans del territori, però que va perillar amb la industrialització del sector. Cap a l'any 2009, es va constituir l'Associació Llavors Orientals, que treballava per la recuperació de llavors agràries tradicionals de la comarca: aquesta organització formalitzava la tasca, estudis i relacions que s'havia anat generant entre hortolans locals que havien preservat llavors i varietats d'hortalisses antigues de l'entorn vallesà.

Per tal d'escalar l'organització i el seu potencial d'incidència, des de Llavors Orientals es va impulsar la recerca d'un espai formal on poder preservar les varietats (fins aleshores cada persona les guardava com bonament podia), posar-ne a l'abast de qui tingués interès a cultivar-les i permetre que es generessin projectes paral·lels. Aleshores es va col·laborar juntament amb el Museu de Ciències Naturals de Granollers, el Consell Comarcal del Vallès Oriental, els Ajuntaments de Granollers i Santa Eulàlia de Ronçana, l'associació La Magrana Vallesana i l'associació La Panotxa per tal d'establir la seu del banc de llavors a l'estat museu granollerí.

Actualment, a l'espai del Museu es conserven més de 300 varietats, algunes de les quals en nevera i altres en congelador, en funció de quina quantitat de temps es vol preservar les llavors. Un gruix important de les varietats que es conserven són de mongeta i de tomàquet, dos aliments tradicionalment arrelats a la comarca.

El Banc de Llavors té un coordinador, el qual es reuneix periòdicament amb tècnics del Consell Comarcal, de l'Ajuntament de Granollers i del Museu de Ciències Naturals per encarar els diferents projectes actius i accions puntuals que poden realitzar.

Imatge extreta del documental "Pep Salsetes. El guàrdia de la cuina", que es va emetre el 25/3/2025 al programa Sense Ficció, de TV3. En aquesta es veu al cuiner protagonista del documental portant llavors al Banc de Llavors del Vallès Oriental.

Les funcions principals del banc són dues: fer com una còpia de seguretat de totes les llavors que han arribat a partir de prospeccions de particulars i fer-ne divulgació i introduir-les de nou al camp i a la cadena alimentària. Alguns dels productes principals vinculats amb aquestes tasques són el recopilatori de les varietats en un catàleg propi i la realització de diverses fires, com les del tomàquet a Santa Eulàlia de Ronçana, on dos cops l'any (en època de sembra i en època de collita) reuneixen centenars de persones.

Altres activitats a destacar són els tallers de planter que realitzen, en alguns casos de forma conjunta amb horts escolars, i un projecte de cessió de llavors a partir de les biblioteques públiques de la comarca.

b) Hort-Museu de la Magrana Vallesana

La Magrana Vallesana és una associació que agrupa productors i consumidors agroecològics, i que es troba a la ciutat de Granollers i va ser constituïda l'any 2011. L'objectiu de l'organització és fer promoció de l'alimentació sostenible, amb compromís amb el medi ambient i la societat, mitjançant la participació en propostes de models econòmics; els seus cinc pilars són l'agroecologia, la participació, la sobirania alimentària, l'ecofeminisme i l'economia social i solidària.

Des dels seus inicis, l'associació tenia clar que volia que el seu compromís amb l'agroecologia, la sobirania alimentària i el consum de proximitat s'estengués més enllà de la botiga: fruit d'això és la seva implicació en diferents projectes socials de l'entorn, la col·laboració amb cooperatives o grups de consum responsable i agroecològic de la comarca o la realització d'actes culturals al seu local social. Una de les branques que es volia potenciar era la pedagogia i la difusió del coneixement i les pràctiques de producció agroecològica; aquí és on apareix la possibilitat de tenir un hort vinculat a l'associació.

Magrana Vallesana	Any de fundació: 2011 Forma jurídica: Associació Ubicació botiga: C/ Joan Pere Fontanella, 45 08401 · Granollers Nombre de famílies sòcies: 380 (2024)
Hort-museu	Vinculació amb l'associació: Cercle de l'associació, amb capacitat de decisió autònoma Any de fundació: 2015 Equip: format per diferents voluntàries (en els darrers temps, un nucli de 3 setmanals) Ubicació hort: entre els carrers Lledoner, Ripollès i Joan Corominas, al barri del Lledoner de Granollers. Magnitud: Solar de 3.000 metres quadrats, compartit amb una altra entitat (Càritas Granollers) i dels quals no tots conreats

L'any 2015 es va materialitzar un acord entre l'Ajuntament de Granollers, Càritas Diocesana del municipi i la Magrana Vallesana per fer realitat el projecte de L'hort del Lledoner: l'ens local va cedir part d'un solar públic de 3.000m² en àrea urbana a les dues entitats per que desenvolupessin projectes d'horts col·lectius d'interès públic. La primera organització volia fer un hort ecològic comunitari per a una vintena de famílies socioeconòmicament vulnerables, mentre que l'associació va apostar per la creació d'un hort-museu.

L'aposta per un hort-museu té dues finalitats: d'una banda, no és un hort purament productiu perquè l'associació ja compta amb productors propers que abasteixen de l'aliment necessari a les sòcies. Per altra, l'impuls d'aquesta tasca també volia esdevenir un espai d'experimentació i difusió de la producció agrícola en zona urbana, ja que es considerava (i encara es considera) que és important que hi hagin referents propers a on viu i fa vida la ciutadania.

L'hort-museu el cultiven persones voluntàries, sòcies de La Magrana Vallesana, amb diferents nivells d'implicació: d'una banda, un nucli format per 3 persones que assistien setmanalment (com a mínim) a l'hort, i d'altra un gruix d'entre 5 i 15 persones que tenien una freqüència més esporàdica, i que participaven sobretot en jornades de major volum de feina. La quantitat i implicació de les voluntàries, així com les persones implicades, ha anat variant al llarg dels anys. En els 10 anys de vigència de l'Hort del Lledoner, l'hort-museu s'ha mantingut com un cercle

autònom de l'associació, i els seus membres celebren reunions per decidir, de forma democràtica, quins serien els cultius de les temporades vinents.

A l'Hort del Lledoner hi fan producció agroecològica, sense afegir productes químics nocius per la terra o les varietats. També han fet una tasca important de recuperació i preservació de varietats locals que es troben en risc de desaparició; a través del Banc de Llavors del Vallès Oriental (del qual la Magrana n'és una de les entitats impulsores) o de la col·laboració amb pagesos de la comarca s'han generat intercanvis de llavors que permeten apostar per aquestes varietats i guardar les llavors per futures sèmres.

Més enllà de l'activitat pròpiament hortolana, a l'hort de la Magrana s'hi ha realitzat múltiples activitats: entre les més destacades, trobaríem una gran quantitat de visites escolars i la implicació en projectes socials, com la col·laboració amb el projecte AFIS Pediàtric, una iniciativa municipal que combat l'obesitat infantil de joves de la ciutat mitjançant activitat física i educació nutricional. També ha destacat l'aposta per aprofitar l'espai de l'hort-museu per fer activitats socials com trobades de sòcies de l'associació, recitals i calçotades.

L'abril de 2025, després de 10 anys, els horts urbans del barri del Lledoner van finalitzar la seva funció com a conreu comunitari. Aquest fet fou causat per la creixent urbanització del barri i la necessitat d'habitatge; aquestes circumstàncies han fet que l'ens local, propietari del sol, l'hagi cedit a una empresa pública perquè hi desenvolupi una promoció de pisos de lloguer social.

Foto pròpia

Foto extreta de la pàgina web de la Magrana Vallesana, realitzada durant la visita d'un grup a l'hort-museu guiada per un voluntari.

5. Anàlisi de les experiències radiografiades

Tant l'hort-museu de la Magrana Vallesana com el Banc de Llavors del Vallès Oriental podrien ser dues de les iniciatives que Shiva considerava que “reconeixen el valor intrínsec de les llavors i de la biodiversitat, així com la contribució dels agricultors i agricultores a la innovació agrícola i a la conservació de llavors, i que perceben les patents com una amenaça tant per la diversitat genètica com pels agricultors i agricultores” (1997: 80). Les aproximacions que hi ha ambdues tenen alguna semblança, clares particularitats i, al meu entendre, una bona complementarietat.

Des del Banc de Llavors es treballa amb una metodologia professional, sobretot pel que fa als recursos de conservació de les llavors, ja que l'espai que tenen al MCNG els permet fer un bon manteniment i control de les varietats guardades. El Banc té l'herència de les tasques de molts hortolans que havien fet prospeccions particulars i conservacions de llavors, i li aporta una formalitat i una mirada estratègica, alhora que també compta amb una xarxa d'aliances i una capacitat d'accedir a institucions que els permet escalar la seva tasca. També cal destacar la seva obertura cap al públic en general, fet que facilita un accés democràtic a un bé tant especial com les llavors locals.

L'existència i activitat dels bancs de llavors esdevé essencial per garantir la supervivència de les varietats tradicionals, i mantenir-les té diferents beneficis: des d'una mirada organolèptica, solen tenir un gust particular, ja que la seva producció dista molt dels aliments als quals se'ls apliquen productes químics o que es cullen prematurament, i aquest fet també li ofereix una bona posició al mercat. El fet que les llavors no estiguin vinculades a patents permet també l'autosuficiència pagesa, a partir de la conservació de llavors d'una collita per les següents sèmbras, i això també estimula al treball en xarxa, el suport mutu i l'intercanvi de material i informació entre diferents persones, empoderant el teixit social i productiu dels territoris. Finalment, la biodiversitat local, si ha estat cultivada per diferents generacions d'una zona, té un arrelament al clima que difícilment podrà assolir una varietat forana.

Pel que fa a l'hort-museu de la Magrana Vallesana, el principal tret característic és la voluntarietat de les persones que el gestionen i la seva orientació cap a ser un espai d'experimentació col·lectiva i de visibilització de les tasques agràries en un entorn rural. La seva naturalesa i la forma d'organitzar-se fan que sigui un camp on hi ha molta transmissió de coneixement: tenen relació amb productores professionals (i altres que no) que els transmeten llavors i pràctiques, prenen decisions de forma democràtica i en les seves jornades de treball constantment es debat sobre les millors maneres d'actuar.

L'aposta per la ubicació i presència urbana també és un element essencial del projecte: la proximitat que ofereix envers la ciutadania fa que hi hagi moltes interaccions constants, algunes no intencionades, que acosten el camp a la ciutat; això és altament rellevant, en un context de "fragmentació entre les àrees densament urbanitzades i el paisatge natural, que actua de decorat rere el trencament dels paisatges agroforestals tradicionals" (Monllor, 2016: 156). Aquesta posició dins la ciutat de Granollers també els ha facilitat la possibilitat de rebre visites, tant d'escoles com d'altres col·lectius o particular, així com l'opció d'implicar-se en altres projectes socials.

Un altre element clau és la seva visió de museu, influenciada pel compromís amb les varietats tradicionals de la comarca: algunes d'aquestes no són altament productives i, per tant, es troben en risc d'oblit. Des de l'hort magraner se'ls hi dona continuïtat, conservant la llavor per futures sèmbras, i també es fomenta el seu coneixement, ja que se'n pot parlar i degustar-les.

Finalment, no es pot obviar la funció de l'hort-museu com a catalitzador social, pel fet que representa un espai eminentment col·lectiu i obert. Però també s'ha aprofitat molt bé aquesta possibilitat i ha fomentat relacions socials de diversos tipus, ja sigui entre les voluntàries que el conreen o amb altres persones que hi ha assistit per col·laborar-hi, per visitar-lo o en algun dels actes que s'hi ha celebrat.

Ambdues experiències pràctiques tenen una clara voluntat i vocació pedagògica, un fet que es considera necessari perquè tradicionalment el coneixement dels agricultors es transmetia de generació en generació i aquesta via "ha estat apunt de trencar-se per la cobdícia de pocs i la passivitat de molts" (Puig, 2013: 3). Shiva, adaptant-ho al seu context, també va fer èmfasi en la importància de conservar els sabers locals: "la protecció del saber indígena implica que les generacions futures puguin disposar i accedir lliurement a aquest saber en la pràctica diària de l'agricultura, i en la cura de la salut" (1997: 102).

Un altre fet dels que comparteixen és la necessària organització de les persones que formen part dels seus col·lectius, sigui a escala de voluntariat, militància o professionalitat. L'impuls del treball col·lectiu és essencial per connectar les diferents xarxes que aporten materials, idees i coneixement pràctics a les causes comunes de preservació de llavors autòctones.

Ambdues pràctiques també viuen amb tensions produïdes pel xoc ideològic amb el sistema hegemònic capitalista. Una de les principals és en conflicte entre el valor d'ús i valor de canvi: per exemple, l'aposta per horts urbans comunitaris i sistemes de lliure intercanvi de llavors "generen espais de reciprocitat i reproduïx el vincle comunitari, al contrari que la relació capitalista, que tendeix a afavorir l'interès individual (l'acumulació de capital) a qualsevol preu"

(Espluga, 2016: 690). Aquesta disjuntiva s'exemplifica clarament quan s'escullen varietats agrícoles prioritzant la seva rendibilitat econòmica, enlloc del seu arrelament o gustositat, o inclús quan la trama urbana de les ciutats s'expandeix i elimina els espais disponibles per a horts urbans.

La preservació d'una biodiversitat diversa també xoca amb certs processos d'uniformització i monocultius que impulsa la globalització: segons apuntava Shiva (1997: 127), "la globalització no és la interacció intercultural de societats diverses; és la imposició d'una determinada cultura sobre les altres. La globalització tampoc és la recerca d'un equilibri ecològic a escala planetària." Enfront d'això, la llibertat de les comunitats agrícoles i la sobirania dels pagesos per a decidir que es produeix i com s'alimenta la ciutadania són peces importants d'un trencaclosques complex però necessari per a un desenvolupament raonable de la societat i el planeta.

6. Reflexions i propostes

Com he intentat demostrar amb aquest treball, la conservació de llavors locals, així com la preservació i difusió del coneixement associat a aquestes varietats, són un element bàsic per a poder garantir la sobirania alimentària dels territoris.

Shiva (1997: 151) considerava, per cloure el seu llibre *Biopiracy*, que “la llavor s’ha convertit en el centre i símbol de la llibertat en l’era de la manipulació i del monopoli respecte a la biodiversitat”. Metafòricament, la llavor té un poder molt interessant: la seva mida és petita, però és un element essencial pel procés d’alimentació, i a partir de la qual es pot parlar d’altres temes alimentació, cuina, agricultura ecològica, pagesia o coneixement col·lectiu.

Considero que la física i activista índia va fer una encertada interpretació de diferents aspectes que recollia en aquella obra: per començar, considerant la tríada globalitzadora provocada pel colonialisme, primer, després per la imposició d’idees occidentals del desenvolupament i, finalment, pel lliure comerç. Les seves reflexions al voltant de la necessitat de preservar la sobirania i els sabers locals enfront de les patents imposades pel Nord global considero que són un element molt interessant per analitzar l’objecte d’estudi d’aquest treball.

La diferència entre la publicació del llibre de Shiva i els nostres dies és de gairebé tres dècades, però molts dels aspectes descrits podrien ser perfectament vigents i reflecteixen dinàmiques mercantilistes que s’han donat en diferents punts del món.

Al meu entorn, considero que tant el Banc de Llavors del Vallès Oriental com l’hort-museu de la Magrana Vallesana esdevenen pràctiques interessants de valorar i mantenir de cara a poder salvaguardar l’herència de varietats arrelades al territori i, al mateix temps, fomentar un intercanvi lliure i obert de materials que no es vegi limitat per exigències de mercat. Cadascú des de la seva perspectiva, capacitats i estratègies, és fonamental l’existència i coordinació entre aquests actors per treballar pel repte de fer hegemònica aquesta manera alternativa de produir i, en definitiva, de viure.

Per tal de garantir un correcte funcionament i supervivència de pràctiques com les esmentades, considero important garantir una adient protecció legal i política; entre d’altres, el suport de les administracions és important per tal de no dificultar més una tasca que actualment es troba a contracorrent.

El nostre territori té un patrimoni valuós pel que fa a varietats, fruit d’una herència de dècades i segles de treball de la pagesia. L’aplicació de la perspectiva mercantil i productivista va fer-la

perillar, però actualment sembla que emergeixen noves apostes per la sobirania alimentària, els circuits curts de producció. I ara que vivim en l'anomenada, per alguns, societat del coneixement, tampoc ens podem permetre perdre sabers arrelats a les nostres contrades i que ens poden donar solucions efectives i properes per mitigar grans problemàtiques, com el canvi climàtic.

Les ciutats són un agent actiu, que agrupa gran part de la ciutadania mundial, i les persones que les governen tenen la responsabilitat d'impulsar activitats que siguin coherents amb recuperar una manera de fer més sana amb el territori. En aquesta direcció, la reserva de terres urbanes o l'aprofitament de finques en desús per realitzar horts comunitaris, la promoció del coneixement i consum de varietats locals, i la difusió de la pedagogia hortolana esdevenen propostes per encaminar les nostres societats cap a un model més sostenible.

7. Bibliografia

Espluga Trenc, J. L. (2016). López García, Daniel (2015). Producir alimentos, reproducir comunidad. Redes alimentarias alternativas como formas económicas para la transformación social y ecológica. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*. Recuperat d'[aquí](#)

El Punt Avui. (2023). *Preservar els cultius dels avantpassats*. Recuperat d'[aquí](#)

Fernández Hermana, L.A. (2007). Vandana Shiva: una dona entre dones, l'aigua i la llavor. *Medi Ambient Tecnologia i Cultura*, 40, 20-25. Recuperat d'[aquí](#)

La Magrana Vallesana. (2019). *Propostes agroecològiques per un Granollers més sostenible*. Recuperat d'[aquí](#)

Monllor, N. (2016) Noves relacions entre la pagesia i la ciutat: Granollers i el seu entorn agrari. *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 20 (2016), 149-161. Recuperat d'[aquí](#)

Monllor, N. (2017) Granollers, ciutat agropolitana: recursos agraris i alimentaris del segle XXI. *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 21 (2017), 89-120. Recuperat d'[aquí](#)

Puig, J. (2013). *Les varietats locals del Vallès Oriental, estat de situació ambiental* (Tesi doctoral). Recuperat d'[aquí](#)

Shiva, V. (2001). *Biopirateria. El saqueo de la naturaleza y el conocimiento*. (I. Bermejo, Trad.) Icaria (Obra original publicada l'any 1997)

TV3. (2025). Pep Salsetes. El guàrdia de la cuina. Recuperat d'[aquí](#)

University of Portsmouth. (2018). *About Dr. Vandana Shiva*. Recuperat d'[aquí](#)

Pàgines web consultades

- Enciclopèdia. (2025). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/revolucio-verda>
- La Magrana Vallesana. (2025). <https://lamagranavallesana.cat/>
- Navdanya. (2025). <https://www.navdanya.org/>
- Xarxa Catalana de Graners. (2025). <https://graners.wordpress.com/>